

ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΑΣ

Για να μην ξεχνάμε τί έγινε στην Κρήτη...

«Μετά τις εκτελέσεις, εκόρευαν επί των πτωμάτων φωνάζοντας “Χάιλ Χίτλερ” και “Ζήτω η Γερμανία”»

Του Αλέκου Α. Ανδρικόκη

ΜΕΡΟΣ Α'

Μια ολόκληρη χώρα στο πένθος... Ένα ολόκληρο νησί στα μαύρα, για δεκαετίες...

Ακόμη και σήμερα το πένθος κυριαρχεί στις ψυχές και στις ζωτανές μνήμες των ανθρώπων, από το πέρασμα των Ναζί. Των παππούδων και των πατέραδων εκείνων των ίδιων που σήμερα δείχνουν τα δόντια τους και πάλι στους Έλληνες. Κι ας αποφάσισαν να ξεχάσουν μετά τη σφαγή οι Έλληνες, κι ας αποφάσισαν να προσυπογράψουν ακόμα και για τη διαγραφή χρεών των σφαγέων, προκειμένου ο «ταπεινωμένος γίγαντας» να ξαναπάρει ανάσες. Γιατί έτσι είναι αυτός ο μικρός λαός. Θυμώνει, αντιδρά, αλλά συγχωρεί. Μάλλον δεν πρέπει να ξεχνά τόσο εύκολα... Γιατί εκείνους που «συγχώρεσε» για τα φοβερά που έκαναν, εκείνοι οι ίδιοι επανέρχονται με άλλα, πονηρά μέσα...

Σήμερα δεν θα μιλήσουμε για τη γενική τραγωδία. Ας καταπιαστούμε με τη Βιάννο. Τη Βιάννο της Κρήτης που ισοπεδώθηκε. Να θυμηθούμε ή να μάθουμε όχι απλά τα γεγονότα αλλά και τον φρικιαστικό τρόπο που εξελίχτηκαν. Με τις ανατριχιαστικές περιγραφές των μαρτύρων της εποχής.

Το δάκρυ ουδέποτε στέρεψε στη Βιάννο και στα χωριά της δυτικής Ιεράπετρας. Το δάκρυ των συζύγων που έχασαν τους ανθρώπους τους, των μανάδων που έχασαν τα παιδιά τους, των ορφανών που έχασαν τους γονείς. Μια επαρχία ολόκληρη μαυροντύθηκε. Μα δε λύγισε, ούτε στιγμή. Ήταν πάντα περήφανη. Και τη στιγμή του δράματος. Γιατί είχε ανθρώπους όρθιους.

Ήταν του Τιμίου Σταυρού, το 1943, όταν άρχιζε ο αφανισμός των ανθρώπων και των χωριών της Βιάννου. Οι Γερμανοί, εκδικούμενοι τη σφαγή της φρουράς τους από τις αντάρτικες ομάδες Μπαντουβά – για την επίθεση αυτή υπήρξε διαφωνία ανάμεσα στις αντιστασιακές οργανώσεις, καθώς το ΕΑΜ δεν συμφώνησε λόγω των αναμενόμενων αντιποίνων- επιτέθηκαν στις 14 Σεπτεμβρίου στα χωριά της επαρχίας. Η σφαγή κράτησε 3 μέρες, μέχρι τις 16 Σεπτεμβρίου, κι έφτασε μέχρι τα δυτικά χωριά της Ιεράπετρας. Αλλά ακόμη και σε κάθε απομονωμένο μετόχι. Βρήκαν το θάνατο 401 άνθρωποι. Εκείνες τις τρεις ημέρες. Πολλοί άλλοι πέθαναν αργότερα από τα τραύματα του σώματος ή της ψυχής.

Η σφαγή δεν περιορίστηκε καν στον ανδρικό πληθυσμό πάνω από 16 χρόνων, όπως ήταν η αρχική διαταγή. Γέροντες

Σύλληψη πατριωτών στην Κρήτη, από γερμανικό απόσπασμα (αρχεία γερμανικού στραού)

ανάπηροι, γυναίκες ανήμπορες, μωρά παιδιά, αγόρια και κορίτσια, βρήκαν το θάνατο, σημαδεμένοι όλοι τους απ' τη ναζιστική μανία και το μίσος. Οι Γερμανοί έμπαιναν στα χωριά, σκότωναν μαζικά, και μετά, δίπλα στα πτώματα έτρωγαν, έπιναν και συνέχισαν το δρόμο τους... Σε μερικές περιπτώσεις εμφανίζονταν δήθεν «φιλικοί» προς τους κατοίκους, ώστε αυτοί να μην επιχειρήσουν να φύγουν. Και τους παγίδευαν έτσι, ξεκινώντας τη μαζική σφαγή...

Αφορμή, όπως αναφέραμε, ήταν η επίθεση των αντάρτικων ομάδων Μπαντουβά στο φυλάκιο της Σύμης, στις 12 Σεπτεμβρίου 1943. Ήταν όμως μόνο αφορμή. Η αιτία ήταν άλλη. Η αντίσταση ολόκληρης της επαρχίας από την πρώτη ημέρα της κατοχής. Όπως έχει γράψει ο αείμνηστος Γ. Δ. Χρηστάκης, ο ακούραστος ερευνητής της τοπικής ιστορίας, πολύ πριν την γίνει το επεισόδιο στη Σύμη, ο διοικητής της γερμανικής αστυνομίας στο νομό Ηρακλείου, Χάρτμαν, είχε απειλήσει με καταστροφή την επαρχία λόγω της αντίστασης που εκδηλωνόταν. «Θα την κάψω την Βιάννο, γιατί υπάρχει εκεί οργανωμένη αντίσταση και υποθάλλουν αντάρτες και Άγγλους και γιατί είναι φωλιά ανταρτών τα βουνά της», ήταν η απειλή του σε Βιαννίτες που είχαν συλληφθεί για το σαμποτάζ που είχε γίνει τον Ιούλιο του 1943 στο αεροδρόμιο του Καστελλίου της Πεδιάδας. Μετά την επίθεση στη Σύμη, ο Γερμανός στρατηγός, Διοικητής του Φρουρίου Κρήτης, Μύλλερ, σε διαταγή του προς τις στρατιωτικές δυνάμεις που εστάλησαν στη Βιάννο ανέφερε: «Καταστρέψτε την επαρχία Βιάννου, εκτελέστε παράτα, χωρίς διαδικασία, τους άρρενες που είναι πάνω από 16 ετών και όλους ύπαιθρο ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας». Δεν υπήρξε σπίτι σε όλη την επαρχία που να

μην μαυροφορέθηκε και να μη σημειώθηκε έστω με ένα σταυρό, δείγμα των απωλειών...

Τα γεγονότα

Η φιλόλογος Άννα Μανουκάκη – Μεταξάκη, έχει σημειώσει σε σχέση με τα γεγονότα: «Μετά τη μάχη της Σύμης, αργά στις 12-9-1943 οι αντάρτες αποσύρθηκαν από τα υψώματα της ανατολικής και δυτικής πλευράς της κοιλάδας με τον ένα νεκρό και τους δύο τραυματίες τους, ενώ οι Γερμανοί μετέφεραν με πολλά ζώα τους δικούς τους 12 χιλιομ. στην Αν. Βιάννο.

Οι Γερμανοί σκότωσαν τους άντρες που βρήκαν στην Κάτω Σύμη και στον Πεύκο και 2 μέρες μετά τη μάχη, την Τρίτη 14 Σεπτεμβρίου 1943, ημέρα του Τιμίου Σταυρού έβαλαν φωτιά στα 2 χωριά. Ταυτόχρονα, αφού κύκλωσαν τα χωριά Βαχό, Κεφαλοβρύσι, Κρεβατά και Αγ. Βασίλειο, σκότωσαν όλους τους άντρες που δεν πρόλαβαν να φύγουν ή πιστεύοντας στις υποσχέσεις που τους έδωσαν την παραμονή το βράδυ, ότι τάχα κινδυνεύουν έξω και όχι στα σπίτια τους, παρέμειναν. Ήμερώματα στις 14-9-1943 άρχισαν σε όλα τα χωριά οι ομαδικές εκτελέσεις. Στο χωριό Αμιρά, κάτω από το Ηρώο, εκτελέστηκαν 114 άνδρες. Ύστερα οι Γερμανοί άρχισαν την εκκαθάριση όλης της περιοχής σε πλάτος 5 χιλιομέτρων από την παραλία (“νεκρή ζώνη”) σκοτώνοντας αδιακρίτως όποιους έβρισκαν, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. 401 νεκροί, ανάμεσά τους οικογένειες που ξεκληρίστηκαν όπως της Κυριακής Συγγελάκη από τα Αμιρά (ο πατέρας και 4 γιοί του) και του Εμμ. Δημητριανάκη (5 νεκροί), έγκυες γυναίκες, παράλυτοι, ανάπηροι και γέροι. Παιδιά, όπως εκείνα του Γ. Βερβελάκη από το Κεφαλοβρύσι 8, 12 και 15 χρόνων που βασανίστηκαν και ύστερα κατακρε-

ουρήθηκαν γιατί δεν μαρτύρησαν πού ήταν οι γονείς τους. 300 ομήρους έκλεισαν στο Γυμνάσιο της Βιάννου, από τους οποίους 137 άνδρες από το Καλάμι και το Συκολόγο που αποπειράθηκαν 2 φορές καθ' όδον να τους εκτελέσουν. Οι 300 που θα εκτελούνταν σίγουρα χωρίς την παρέμβαση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, του τότε αρχιμανδρίτη Ευγένιου Ψαλιδάκη και του Επισκόπου Πέτρας Διον. Μαραγκουδάκη, αφέθηκαν ελεύθεροι στις 25-9-1943.

Στις 14/10, ακριβώς ένα μήνα μετά τις φοβερές εκτελέσεις, ειδικά συνεργεία Γερμανών κατεδάφιζαν και πυρπολούσαν τα χωριά Κεφαλοβρύσι, Κρεβατά Πεύκο, Σύμη, Καλάμι και Συκολόγο των οποίων την εκκένωση από τις 30-9 είχαν διατάξει. Λεπλάτηθηκαν και πυρπολήθηκαν και τα χωριά της δυτικής Ιεράπετρας Μύρτος, Γδόχια, Μουρνιές και ο οικισμός “Καπμένου” της Ρίζας. Δεν υπήρξε σπίτι σε όλη την επαρχία που να μην μαυροφορέθηκε και να μη σημειώθηκε έστω με ένα σταυρό, δείγμα των απωλειών... Δεν υπήρξε σπίτι σε όλη την επαρχία που να μην μαυροφορέθηκε και να μη σημειώθηκε έστω με ένα σταυρό, δείγμα των απωλειών...

Η έκθεση «της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτιτών εν Κρήτη»

Τα όσα δραματικά εξελίχθηκαν εκείνες τις ημέρες στα χωριά της Βιάννου περιγράφει, σε αναλυτική αναφορά, η «Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτιτών εν Κρήτη». Είναι η έκθεση που συνέταξαν ο Νίκος Καζαντζάκης και οι πανεπιστημιακοί, Ιωάννης Κακριδής και Ιωάννης Καλιτσουνάκης, οι οποίοι μαζί με το φωτογράφο Κωνσταντίνο Κουτουλάκη εστάλησαν από την τότε κυβέρνηση του Πέτρου Βούλγαρη στην Κρήτη προκειμένου να καταγράψουν τα όσα είχε υποστεί το νησί στη διάρκεια της κατοχής. Η περιοδεία τους και η καταγραφή ξεκίνησε στις 29 Ιουνίου του 1945 και ολοκληρώθηκε στις 6 Αυγούστου της ίδιας χρονιάς. Επισκέφθηκαν 76 πόλεις, χωριά και οικισμούς, συνάντησαν χιλιάδες πονεμένους, μα ατρόμπτους και περήφανους ανθρώπους. Αμέσως μετά παρέδωσαν την έκθεση στην κυβέρνηση. Έκθεση όμως που ουδέποτε αξιοποιήθηκε.

Το κείμενο της έκθεσης εκδόθηκε 38 χρόνια μετά, το 1983, από το δήμο Ηρακλείου. Ως μια ιστορική πλέον αναφορά, αφού, όπως προαναφέραμε, δεν αξιοποιήθηκε από τις πολιτικές αρχές με την απελευθέρωση.